

Місто Жмеринка

Жмеринка – вузлова залізнична станція України

Територія – 1826 га.

Кількість населення – 35,7 тис. осіб,

Відстань від Жмеринки до м. Вінниці залізницею – 47 км.

Адміністративний центр району – м. Жмеринка (статус міста з 18 листопада 1903 р.; з 1975 – місто обласного значення)

Телефонний код: 232

Герб м. Жмеринка

В чудову літню пору, подорожуючи на південь – до Чорного моря, до кримських і одеських курортів ви обов'язково проїжджатимете Жмеринку. Якщо не їдете до санаторію, а просто подорожуєте, зупиніться та зійдіть у Жмеринці. Вас чекає зустріч з цікавою історією, багатьма пам'ятками та пам'ятними місцями, які нагадують, що тут жили і творили відомі діячі літератури і мистецтва. Мальовнича природа доповнить ваші враження.

Зійшовши з поїзда, ви одразу потрапите під дах будівлі, яка вабить, бадьорить, піднімає настрій. Це – жмеринський залізничний вокзал.

Жмеринка – місто залізничників, великий залізничний вузол. З найбільшої на Правобережжі вузлової залізничної станції прокладені шляхи у всі чотири сторони світу. На північ – до Києва, Білорусі, Росії, Прибалтики; на південь – до Одеси, Сімферополя, Придністров'я, Молдови; на схід – до Дніпропетровська, Харкова, Донецька; на захід – до Львова, Чернівців і Польщі. Ці ж самі шляхи зі всіх боків світу ведуть до Жмеринки, яку аж ніяк не можна оминати. За сучасною статистикою щорічно в середньому через Жмеринку проїжджає до 5 мільйонів пасажирів з України та закордонних держав. День і ніч по сталевих магістралях мчать поїзди: вантажні, рефрижераторні, пасажирські.

Жмеринка – велике місто обласного підпорядкування, адміністративний центр району, значний промисловий і культурний осередок Вінниччини. У місті 290 вулиць і провулків.

Місто розташоване за 47 км від Вінниці, майже на півдорозі між Києвом і Одесою.

Поява Жмеринки пов'язується з будівництвом у 1865 р. залізниці Київ – Балта – Одеса. Тоді ж збудували і невеличку станцію. Назвали її Жмеринка – від назви двох ближніх сіл: Малої та Великої Жмеринки. Біля станції по обидва боки колії виросло невелике селище залізничників. Воно розпочиналося з кількох будинків, які спорудив зі своїми синами один із засновників локомотивного депо в 1891 р. машиніст Белінський. Це була перша вулиця майбутнього міста, яка носить тепер ім'я І.Франка. В той же час Белінський разом з робітниками депо розчистили ліс на південній околиці нинішнього міста і створили парк відпочинку, обладнали майданчики, танцювальні площадки і «зелений театр».

Свого часу землі навколо Жмеринки та в її межах належали графам де Шуазель-Гуф'є й Гейден. Ці зросійшені нащадки французьких аристократів спонсорували будівництво храмів у навколишніх селах, а Варвара де Шуазель-Гуф'є на своїх землях за власні кошти заклала у Жмеринці лікарню, яка нині офіційно називається центральною районною, а неофіційно – земською. Від тих часів збереглося одне приміщення – інфекційне відділення.

Чимало добрих справ для міста зробив предводитель вінницького дворянства граф Дмитро Гейден. Він ініціював створення у Жмеринці училища інструкторів з сільського господарства, аби навчити місцеве селянство грамотно, по науці господарювати на землі й отримувати добрі врожаї. Та училищу так і не судилося бути відкритим: почалася Перша світова війна.

Під забудову чоловічої гімназії ним виділено 2440 квадратних сатенів землі і пожертвовано 20 тис. рублів на її будівництво, для влаштування православного та римо-католицького кладовищ – 2650 тис. рублів. Чимало зусиль граф прикладав для розвитку культури, охорони здоров'я, поліпшення народного добробуту. За це у грудні 1909 р. отримав звання Почесного громадянина міста. В 1917 р. граф Гейден очолив Спілку хліборобів України, а 1918 р. назавжди покинув ці землі. На розі вулиць Шевченка і Литвиненка і досі стоїть його садиба, німий свідок столітньої давнини.

Нині будинок графа Гейдена відреставровано. В ньому розмістився краєзнавчий музей. Хоча й тепер достеменно не відомо, кому все ж належав цей красивий історичний маєток. За переказами старожилів він міг бути власністю графині Крушельницької чи дворянина Вронського, які володіли землями Жмеринщини і брали активну участь в управлінні містом.

Вигідне географічне розташування визначило в подальшому бурхливий територіальний і економічний розвиток Жмеринки як залізничного вузла півдня Російської імперії. Зі збільшенням потоку вантажів виникла необхідність у будівництві нових більш потужних споруд. У 1891 р. побудоване паровозне депо, у 1898 – вагоноремонтні майстерні. В архівних документах 1899 р. знайдені цікаві відомості про місцевих дворян Ф.Й.Сухоржевського та А.А.Сабинського, які водночас працювали... машиністами залізничної станції, а В. Садковський – вагонним майстром. Усі вони були кандидатами в присяжні засідателі.

18 листопада 1903 р., за велінням імператора, Жмеринці надається статус міста. Наприкінці XIX – початку XX ст. тут відкрито чоловічу та приватну жіночу гімназії.

Зі Жмеринкою пов'язана дуже важлива для Росії історична подія. Це російсько-турецька війна 1877-1878 рр. Саме у Жмеринці імператор Олександр II оголосив про її початок.

Щодо походження назви міста, то існує декілька версій. За однією вважається, що в її основі лежить словосполучення «жму руку», що означає добросусідське співіснування на цій території українців, поляків та євреїв. Інші дослідники шукали витоки значно глибше в історії краю, вважаючи походження назви від кореня «жмир», що означає самоназву киммерійців, племен, які населяли цю землю до скіфського періоду. Є ще одна версія, за якою стверджується, що назва походить від гончарної справи «жати ринку» (реньку), яке й перейшло у слово «Жмеринка». Це

словосполучення вказувало на велику кількість гончарів, що колись селилися і займалися цим видом народного промислу у місті.

Цікавий і такий факт пов'язаний з назвою поселення. Подільське губернське управління і Міністерство внутрішніх справ пропонували при наданні Жмеринці статусу міста перейменувати її в м. Тетянин, на честь дочки Миколи II Тетяни, яка народилася 1903 р. На що імператор згоди не дав: «Предпочитаю, чтобы Жмеринка сохранила свое прежнее название».

З 1903 р. розпочався справжній розквіт Жмеринки. Тут почало діяти Товариство взаємного кредиту, основний капітал якого складав більше 44 тис. рублів. Напередодні Першої світової війни у Жмеринці вже працювало 9 фабрик і заводів, 36 ремісничих майстерень. Серед них: машинобудівний завод сільськогосподарського профілю, чавуноливарний, лісопильний та 2 цегельні заводи. Більша частина населення міста працювала на залізниці. На той час у ньому налічувалося 1737 будинків, населення становило більше 21 тис. чоловік.

У часи революції та громадянської війни в місті точилася жорстока боротьба різних тогочасних непримиренних військових формувань: української, білої, більшовицької, польської, армії Антанти й анархістів. Жмеринка, як і Вінниця виконувала роль столиці Директорії. У приміщенні колишньої жіночої гімназії був штаб армії Головного отамана, що його очолював колишній генерал-лейтенант царської армії Греков. Тут, у Жмеринці, Петлюра приймав місію Антанти.

Відомо, що у ті жорстокі часи більшовики розстріляли 45 місцевих гімназистів за те, що вони зустрічали на жмеринському вокзалі С. Петлюру і вголос співали «Ще не вмерла Україна». Батьки намагалися врятувати своїх дітей, збрали підписи громадськості й листом послали до Леніна з проханням про помилування. Кажуть, що таке помилування прийшло, але кати не виконали наказу, бо не хотіли, аби люди дізналися про ті «методи дізнання», які вже на той час практикувалися в їхній роботі. Дітей стратили в Сідавському лісі у вересні о четвертій ранку погожого теплого дня...

У тому самому будинку, в якому катували гімназистів, влаштували катівню й фашисти в роки Великої Вітчизняної війни. Там мордували мирне населення, а нині той будинок служить станцією швидкої допомоги. Видно покутують не лише люди. Споруди – також.

Перше знайомство з містом починається з вокзалу, збудованого 1899-1904 рр. У Жмеринці це знайомство буде особливо цікавим, бо споруда є пам'яткою історії та архітектури.

З будівництвом вокзалу пов'язана трагічна доля його архітектора. Коли цар Микола II приїхав подивитися на новий вокзал, то першими його словами були: «Вот сукин сын». Зиновій Журавський ці слова сприйняв як незадоволення царя і застрелився. А імператор, як виявилось, був у захваті від творіння геніального архітектора.

Залізничний вокзал ст. Жмеринка
вул. Вокзальна

За задумом автора будова нагадує великий морський корабель, що на всіх вітрилах «пливе» у бік Чорного моря. Уважний спостерігач може побачити круглі вікна, що нагадують ілюмінатори, а вежі на даху і веранда другого поверху – палубу. Центральна вежа подібна до капітанського мостика. Якщо придивитися до оздоблення головного залу, ліпки в усьому приміщенні – всюди імітується морська рослинність. Залізничний вокзал – це комплекс архітектурних і технічних споруд, що забезпечують чітку роботу вузлової станції, створюють зручні і комфортні умови для пасажирів. До платформ ведуть прямі виходи з

приміщення, підземні тунелі. Чи не під враженням цього залізничного вокзалу Остап Бендер назвав Жмеринку «очагом мирової культури».

Вокзал, його центр, з двома привокзальними площами – окраса міста. Зі східного боку перед входом споруджено пам'ятник літературному герою Ільфа і Петрова О. Бендеру від вдячних жмеринчан. Адже саме йому належать слова: «Последний настоящий город на земле – это Жмеринка». Про зв'язки О. Бендера за Жмеринкою тут ходить чимало слухів та легенд, аж до такої, що місто N з відомого роману, де «кому й кобила – наречена», саме Жмеринка. Про, начебто, прототип Остапа з вокзального міста, а саме слідчого, що колись тут працював, на прізвище Бендер тощо.

Навпроти вокзалу – стара будівля у стилі модерн. Тут розміщувалася чоловіча гімназія, корпуси якої звели у 1909 р.

Власне, обличчя Жмеринки формує прилеглий до вокзалу веселий квартал центру (кольорові дво- і триповерхові кам'янички в стилі кінця 1940-х років та навколо центру – кільканадцять чималих дев'ятиповерхівок і «хрущовок», охайних, цілком «столичних» і всередині й по дворах. Усе це стоїть на найвищій точці пагорба. А вниз від тих висоток на значну

[Пам'ятник О.Бендеру, літературному герою І.Ільфа і Є.Петрова](#)

[Костьол св. Олексія 1910р., вул. Одеська](#)

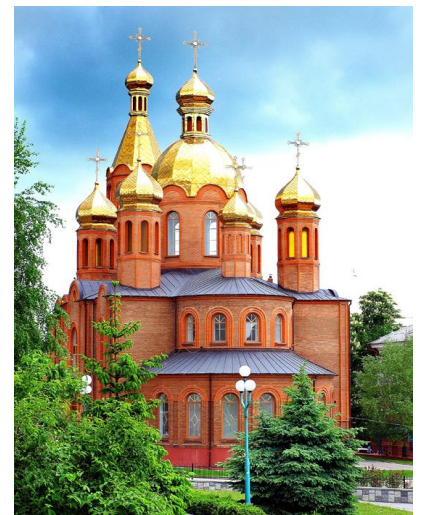
площу розтікається хвилями ландшафту суцільне подільське село. Сільська частина Жмеринки здається теж досить веселою – чимало оновлених будиночків, які хатами вже не назвеш, асфальт, є навіть довоєнна бруківка на крутому узвозі. А посередині причаївся готичний шпиль увінчаний 5 хрестами красивого католицького костьолу, оточеного сторічними соснами.

На площі Миру, на місці колишнього православного храму, спорудженого 1893 р., розграбованого і знищеного у 1928 р., збудовано однойменну церкву Олександра Невського. Нині храм милує око мешканців і гостей міста своїми завершеними архітектурними формами, легкістю і красою, своїми золотими банями, які видно звідусіль. Храм має два зали: нижній і верхній. Нижній розрахований на молитви для заспокоєння людської душі, верхній – для більш

масових релігійних відправлень.

Нині на площі Миру споруджено пам'ятник Тарасові Шевченку. В оголошеному місцевою владою конкурсі переміг проект скульптора М.Крижанівського, який, до речі, є автором туристичної принади міста на Привокзальній площі – скульптури О.Бендера. На черзі ще один пам'ятний знак – Січовим стрільцям

Перлиною Жмеринки є й місцевий парк культури та відпочинку М. Горького, дехто іменує його, на честь засновника, рощею Белінського, що є улюбленим місцем відпочинку жителів, особливо в свята. Масові гуляння тут супроводжуються грою духових оркестрів та закінчуються феєрверками. Прикраса і гордість парку – стадіон, де проводяться усі змагання міста і району, футбольні баталії.

[Храм Олександра Невського](#)

[Відкриття пам'ятного знаку Т.Г.Шевченку](#)

А ще у єдиному на всю Україну музеї місцевого самоврядування у Жмеринській міській раді висять писані олією портрети колишніх керівників міста. На жаль, не змогли відтворити обличчя найпершого міського старости – Карла Вікентійовича Вронського, дворянина, людини практичної, підприємливої, талановитої. Ніхто так і не знає як цей чоловік виглядав, по ньому не залишилося жодної світлини, а тим часом з його ім'ям у Жмеринці пов'язано все з чого починалося місто. Він дбав про його забудову (вона здійснювалася в основному у стилі ампір, що майже не зберігся), викладав немало коштів на благоустрій, на ремонт міських доріг

Пишаються жмеринчани й іншими своїми видатними земляками. У Жмеринці свого часу жив і творив відомий на всю Європу мікрмініатюрист Михайло Григорович Маслюк, людина неординарна і талановита. Його роботи були унікальні. Важко уявити собі жіночий портрет за розмірами в тисячу разів меншим від макового зернятка або томик Пушкіна, меншим від нього в шістнадцять разів; модель паровоза, таку мініатюру, що на зрізі людського волоска таких паровозиків умістилося б 3500, автомобіль, що на комариному жалі стало б поряд 1200 з тієї марки. Розміри паровоза: довжина-8 мікрон, ширина-3 мікрона, висота -2 мікрона. Найменший у світі паровоз Маслюка був занесений у Книгу рекордів Гіннеса у 1968р.

На всесвітній виставці у японському місті Осака у 1965 р., де Радянський Союз представляв свої досягнення у розвитку науки, були представлені мініатюри Григорія Маслюка. Японці були настільки вражені його роботами, що спеціальним наказом міністерства освіти з обов'язали всіх учнів обов'язково подивитися твори Маслюка у радянському павільйоні...

Та не лише мікрошедеврами мистецтва дивував світ заслужений майстер народної творчості України, його умілі руки багато зробили для нашої науки. Так на прохання вчених-медиків виготовив комплект мікрохірургічних інструментів для досліджень судин кори головного мозку, зшивання роговиці ока, операцій вуха з метою ліквідації глухоти. Користуватися такими інструментами можна тільки під спеціальним мікроскопом.

Весь свій талант, весь макросвіт душі зумів помістити в півтисячі експонатів - шедеврів мікрмініатюрист, заслужений майстер народної творчості України [Михайло Григорович Маслюк](#), людина, яка на весь світ прославилася оригінальною творчістю, ставши однією з найвизначніших візитівок не лише Жмеринки, а й усього Поділля. Онук славетного майстра Сергій Тетерін продовжує справу діда і створив серію робіт, які не роздивитись незброєним оком.

Пам'ятаючи заслуги [М.Г. Маслюка](#) перед рідним містом, Жмеринська міська рада вирішила одну з міських вулиць назвати його йменням. Майстер заслужив на таке пошанування.

Заслужив на це й Ростислав Полянський, льотчик, що загинув у боях за визволення Волині. Під час Великої Вітчизняної війни він воював у небі над Сталінградом, на Курській дузі і був збитий ворогом у бою. Волиняни, шануючи подвиг жмеринчанина і його заслуги, звели йому пам'ятник, до якого носять живі квіти.

Родом з Жмеринки талановитий художник-авангардист і поет Василь Хмелюк, картини якого мав у своїй колекції великий знавець і поціновувач мистецтва митрополит А.Шептицький. Мистецький доробок славного земляка досі експонується у музеях Парижа, Стокгольма, Нью-Йорка, Лондона, Філадельфії, Мюнхена, Торонто. Французька преса писала про нього як про «провідного художника нашого часу». В. Хмелюк – учасник визвольних українських змагань часів революції 1917-1920 рр. Тому, зрозуміло, чому його життя минуло поза межами

батьківщини. Він похований у Парижі, де прожив більшу частину віку. Але все своє життя цей талановитий митець мріяв про Україну, думав і працював для неї.

Цікаво, що на художників Жмеринці щастило і щастить досі. Серед цієї когорти Михайло Чорний, Ігор Бінківський, Василь Мельник, Аркадій Боднарчук, Іван Мазур.

До речі, ще один художник, Анатолій Базилевич – неперевершений ілюстратор безсмертних книг, також народився у Жмеринці. Він автор малюнків до творів [Тараса Шевченка](#): «Причинна», «Катерина», «Перебендя», «Відьма», «Єретик», «Гайдамаки» та І Котляревського «Енеїди». Свого Енея, «парубка моторного» і хлопця хоч куди козака», інших героїв він писав з конкретних місцевих жителів Жмеринки, з їх звичаями, традиціями, характером.

У 1878-1880 рр. у Жмеринці перебував видатний російський композитор П.І.Чайковський. У місті закінчував гімназію і почав свої перші трудові кроки Юрій Смолич. Події в Жмеринці початку ХХ ст. він описав в романах «Вісімнадцятилітні», «Наші тайни» та в книгах спогадів. Згадує про своє перебування у Жмеринці й Володимир Сосюра у романі «Третя рота». Тут навчався і починав працювати у місцевому театрі народний артист СРСР, двічі лауреат Державної премії СРСР актор МХАТу М.П.Болдуман.

Саме у Жмеринці 1898 р. Антон Федорович Турчанович, винахідник польової кухні, будучи заступником командира 12-го піхотного полку по господарській частині, зробив розрахунки і креслення польової кухні на колісному ході. Вже до початку Першої світової війни практично всі частини російської армії мали польові кухні системи Турчановича. Його ім'я згадував О.Твардовський у своїй поемі «Василий Теркин»:

Дельный, что и говорит,

Был старик тот самый,

Что придумал щи варить

На колесах прямо...

У Жмеринці живуть і неперевершені майстри народної вишивки. О. Гриневич, наприклад, вишила цілу галерею портретів князів і гетьманів. Всі вони оздоблені декоративними елементами. Приміром, булава у руках Хмельницького прикрашена вкрапленнями дорогоцінного каміння, а пояс на одязі розшитий позолоченою ниткою, на шапці видно рубінові стрази. Портрет княгині Ольги має елементи навіть з кованого металу. Жмеринська майстриня І.Ольхова вишивала всеукраїнський рушник національної єдності. Вишивальниця О. Беженар захоплюється вишивкою ікон. За 22 роки вона вишила близько 130 речей, у більшості своїй - ікони.

Жмеринка – одне з наймолодших міст Вінниччини. Невеличке залізничне поселення неспізнано змінилося за свої понад 100 років існування. Сучасна Жмеринка – один з найбільших вузлів Південно-Західної залізниці. Це провідний економічний і культурний центр області. Найбільші підприємства міста – вагоноремонтний завод «Експрес», ТОВ «Жмеринський м'ясокомбінат», локомотивне та вагонне депо, фермзавод «Агромаш», винзавод, ТОВ «Маслосирзавод».

Серед видів продукції, що випускається в місті, – запчастини до легкових та вантажних автомобілів, технологічні лінії з виготовлення соєвого молока, гофротара, головні убори, різноманітний хутровий асортимент верхнього одягу.

На стіл жмеринчан та жителів інших регіонів потрапляють понад 60 видів ковбасних виробів різних сортів, понад 16 видів м'ясних консервів, у т.ч. дитячого асортименту.

У місті є 4 готелі, кінотеатр, музична та спортивна школи, Будинок науки та техніки, де функціонує ціла мережа гуртків художньої самодіяльності і творчих об'єднань: народний самодіяльний музичний колектив «Кордон», народний драматичний театр, вокально-інструментальна група «Сокор», духовий оркестр, фольклорний ансамбль «Троїсті музики», театр естрадних мініатюр, вокальний ансамбль, хореографічна студія, ляльковий театр, комп'ютерний гурток, шахово-шашковий гурток, гурток більярдистів, дитяча музична студія, дитячий зразковий ансамбль сучасного танцю «Фламінго». Створений краєзнавчий музей, діє 3 бібліотеки. Видаються газети, працює телерадіокомпанія, кабельне телебачення. Функціонує житлово-комунальний технікум та професійно-технічне училище.

До послуг жмеринчан та гостей пропонується гарний відпочинок та оздоровлення в санаторій-профілакторії «Залізничник», який називають маленькою Мацестою.

Торгова мережа представлена магазинами продовольчих та непродовольчих товарів, закладами харчування та побутового обслуговування. Чимало в місті і зелених насаджень загального користування, що складає 6 відсотків його території, в тому числі лісів – 56,9 га, парків – 44 га, скверів – 12,9 га.

У який би куточок Жмеринки ви не заглянули, усюди зустрінете привітних і усміхнених жмеринчан, які радо зустрінуть вас і повідають вам свою славу історію та поділяться своїми планами на майбутнє.

Санаторій-профілакторій “Залізничник”

23100, м. Жмеринка,

вул. Бабаджаняна, 1-А,

тел.: 44-637